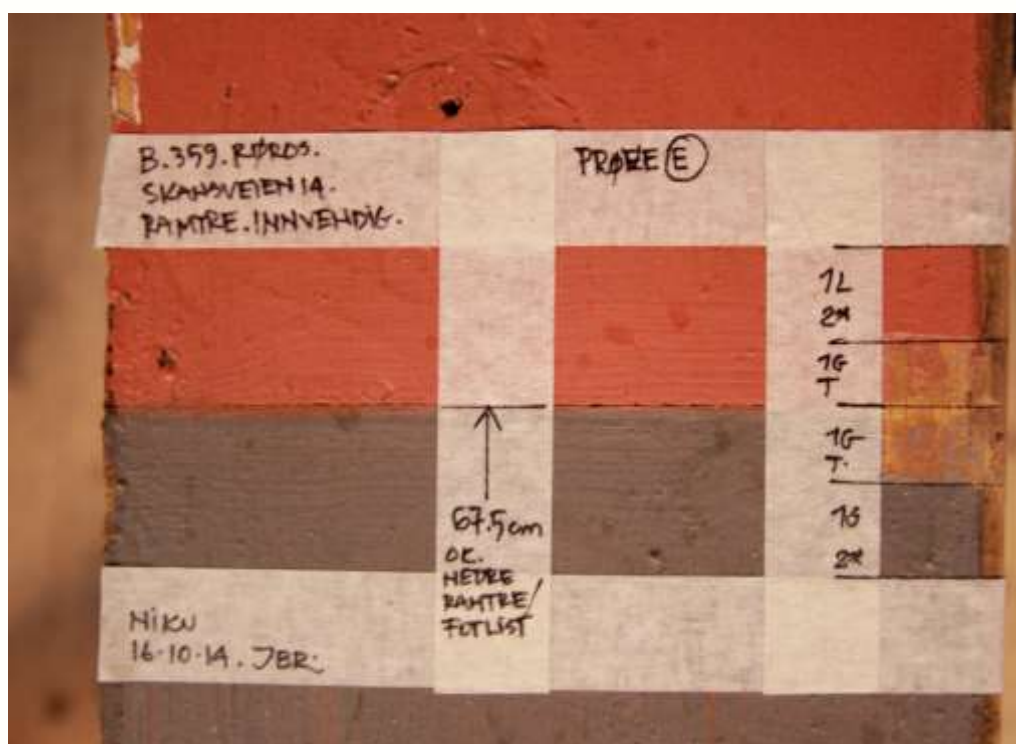

B.359. RØROS. SKANSVEIEN 14.

Fargeundersøkelser av panelbord
og rådgeving om farger og materialbruk

Jon Brønne

Norsk institutt for kulturminneforskning (NIKU)
 Storgata 2, Postboks 736 Sentrum, 0105 Oslo
 Telefon: 23 35 50 00
www.niku.no

Tittel B.359. Røros. Skansveien 14. Fargeundersøkelser av panelbord og rådgiving om farger og materialbruk	Rapporttype/nummer NIKU Oppdragsrapport 192/2014	Publiseringsdato 01.12.2014
	Prosjektnummer 156.1056.14	Oppdragstidspunkt 16.10. – xx.12. 2014
	Forsidebilde Røros. Skansveien 14. Originalfarger Foto: Brønne 2006.	
Forfatter(e) Jon Brønne	Sider 14	Tilgjengelighet Åpen
	Avdeling Konservering	

Prosjektleder Malerikonservator Jon Brønne
Prosjektmedarbeider(e)
Kvalitetssikrer Avdelingsleder Merete Winness

Oppdragsgiver(e) Riksantikvaren

<p>Sammendrag</p> <p>I forbindelse med en meget stor rehabilitering av Skansveien 14 på Røros, fikk NIKU noen løse panelbord fra huset til fargeundersøkelse. Disse er undersøkt, og det er gitt råd om fargesetting og bruk av materialer til malerarbeidene i det nye kjøkkenet i huset.</p>
--

<p>Emneord</p> <p>Trebygning, 1800-tall, 1900-tall, fargeundersøkelse, Røros</p>
--

Avdelingsleder

Merete Winness

Forord

Innholdsfortegnelse

1	Bakgrunnen for undersøkelsene	7
2	Metode for undersøkelsene	7
2.1	Fargeregistrering	7
2.2	Fotografier	7
2.3	Merking av avdekkingsprøver	7
3	Resultat av undersøkelsene	8
4	Tiltak	12
4.1	Svar på spørsmålene	12
4.2	NIKU vil foreslå følgende tiltak	13
5	Kilder:	13
5.1	Litteratur	13

1 Bakgrunnen for undersøkelsene

Undersøkelsen ble initiert av Bygningsvernseteret på Rørosmuseet ved restaureringshåndverker Olaf Piekarski og kulturminneforvalteren. Grunnen til at undersøkelsene, er at eieren har gjennomført en fullstendig rehabilitering av Skansveien 14. I den forbindelse ble det funnet rester av det som kan ha vært fyllingspaneler i huset, som med stor sannsynlighet stammer fra den opprinnelige innredningen i huset. Panelene kan være eldre enn huset, som er oppført i 1880- årene. Eieren ønsker å gjenbruke disse panelene og ville gjerne få undersøkt de delene som var tilgjengelig for å se om det var mulig å stadfeste de opprinnelige fargene og materialene.

Arbeidet inngår som en del av det årlige rådgivings- og undersøkelsesprosjektet som NIKU utfører på Røros for Riksantikvaren.

2 Metode for undersøkelsene

Fargeundersøkelsene ble gjort ved lagvise avdekkinger og registrering av malinglag, samt kontrollprøver med skalpell på panelprøvene og vurdering av overflater i feltmikroskop på stedet. Undersøkelsene ble utført i oktober 2014. Nummerering av prøvene er tilfeldig.

2.1 Fargeregistrering

Fargeregistrering ble gjort ved bruk av NCS-S systemet, som er et system for fargebeskrivelse.¹ Fargekodene skal i de fleste tilfellene oppfattes som veiledende, ettersom det sjelden er mulig å finne én NCS-kode som fullstendig samsvarer med den avdekkete fargen. Dersom det er oppgitt to koder med skråstrek mellom, anses fargen å ligge mellom de to kodene. Det må også tas høyde for at de avdekkete malingene gjerne er skitne, avblekete og nedslitte, og at fargene derfor kan se annerledes ut enn da malingene ble påført. Oljen i oljebaserte malinger gulner dessuten når den ikke utsettes for lys. Det betyr at de fargene som avdekkes vanligvis er for varme eller gule i forhold til hvordan de opprinnelig har vært. Det er tatt hensyn til fargeendringene når fargene registreres.

2.2 Fotografier

Undersøkelsen er fotodokumentert med digitale fotografier. Hvis ikke annet er nevnt, er fotografiene er tatt av prosjektleder i forbindelse med undersøkelsene. Det er videre tatt fotografier under undersøkelsene for å dokumentere funn. Relevante fotografier blir oversendt Riksantikvaren på CD.

2.3 Merking av avdekkingsprøver

Avdekkingsprøvene er merket. Følgende merking er benyttet på avdekkningene:

T: Treverk

L: Periode. Avsluttet lag

G: Grunningsstrøk

*: Avsluttende malinglag

¹ Natural Color System® Index 2009

3 Resultat av undersøkelsene

Ettersom undertegnede ikke har sett hvor og hvordan panelbordene var plassert i huset, men fikk overlevert dem som løse, umerkete, dels ødelagte panelbord, er det ikke mulig å stadfeste hvor mange rom prøvepanelene kommer fra, og hvordan bordene opprinnelig ble brukt i huset. Høyden på brystningene er forskjellig på to av prøvene, noe som kan tyde på at de er fra to forskjellige rom.

Det som er sikkert, er at prøvene har stått i rom hvor det har vært malt brystninger. Det har også vært faste innredninger i rommet/rommene, idet det på det opprinnelige malinglaget er større områder hvor det ikke er malt på det eldste malinglaget. Det betyr at vegg- og brystningsfargene har vært malt inntil en fast innredning, som f. eks skap eller senger.

Prøve A.

Fig. 1. Røros. Skansveien 14. Panel, Prøve A. Foto: J. Brønne. 2014.

Fargelagsavdekking, Prøve A.

Avdekket Lag Nr	Periode Nr	Farge	NCS S Kode	Materialer	Merknader
Lag 5*	L2	Lys gulgrønn	1015-G80Y	Linoljemaling	Nåværende malinglag.
Lag 4G		Lys gulgrønn	1015-G80Y	Linoljemaling	Grunning
Lag 3G		Lys gulgrønn	1015-G80Y	Linoljemaling	Grunning
Lag 2*	L1	Grå	4005-R50B/5005-R50B	Linoljemaling	Opprinnelig malinglag
Lag 1G		Grå	4005-R50B/5005-R50B	Linoljemaling	Grunning
Tre		Lyst			

Prøve B.

Fig. 2. Røros. Skansveien 14. Panel, prøve B. Foto: J. Brønne. 2014.

Fargelagsavdekking, Prøve B.

Avdekket Lag Nr	Periode Nr	Farge	NCS S Kode	Materialer	Merknader
Lag 3*	L1	Lys varmgul	0507-Y40R	Linoljemaling	Opprinnelig malinglag
Lag 2G		Lys varmgul	0507-Y40R	Linoljemaling	Grunning
Lag 1G		Gråhvit		Linoljemaling	Grunning
Tre		Lyst			

Prøve C.

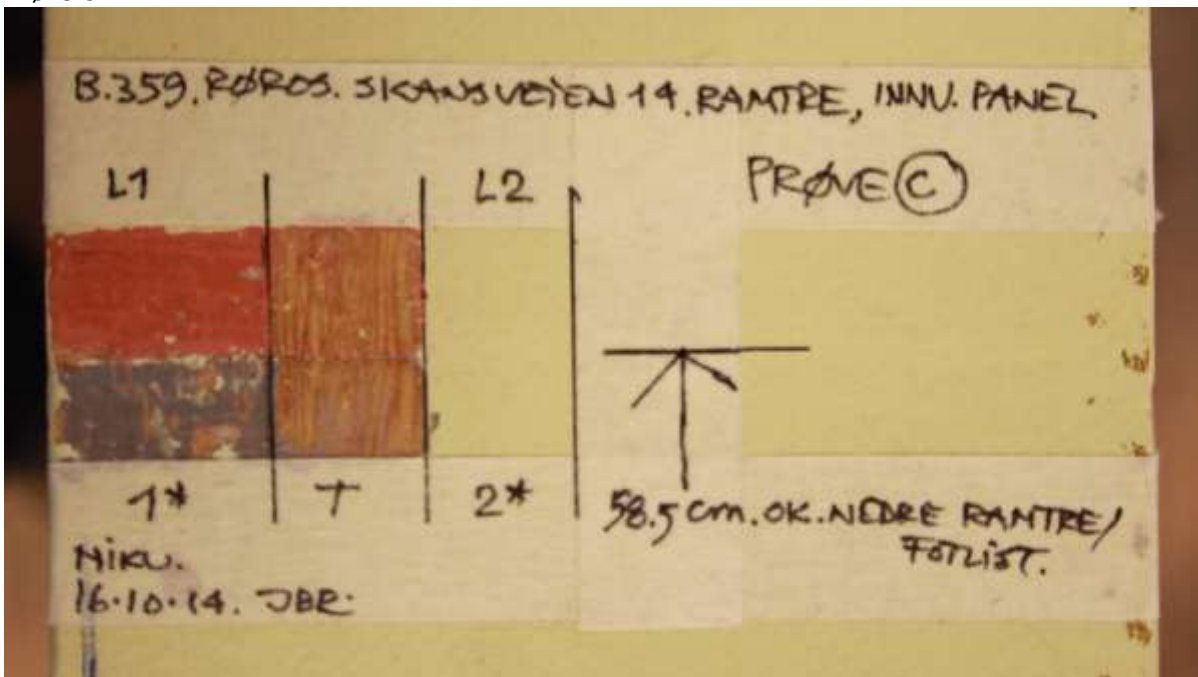

Fig. 3. Røros. Skansveien 14. Panel, prøve C. Foto: J. Brønne 2014.

Fargelagsavdekking, Prøve C. Øvre del, veggen.

Avdekket Lag Nr	Periode Nr	Farge	NCS S Kode	Materialer	Merknader
Lag 2*	L2	Lys gulgrønn	1015-G80Y	Linoljemaling	Nåværende malinglag.
Lag 1*	L1	Blekrød	Rødere enn 3040-Y80R	Linoljemaling	Opprinnelig malinglag
Tre		Lyst			

Fargelagsavdekking, Prøve C. Nedre del, brystningen.

Avdekket Lag Nr	Periode Nr	Farge	NCS S Kode	Materialer	Merknader
Lag 2*	L2	Lys gulgrønn	1015-G80Y	Linoljemaling	Nåværende malinglag.
Lag 1*	L1	Grå	4005-R50B/5005-R50B	Linoljemaling	Opprinnelig malinglag
Tre		Lyst			

Prøve D.

Fig. 4. Røros. Skansveien 14. Panel, prøve D. Foto: J. Brønne 2014.

Fargelagsavdekking, Prøve D. Venstre del, opprinnelig umalt, med spor etter fast innredning.

Avdekket Lag Nr	Periode Nr	Farge	NCS S Kode	Materialer	Merknader
Lag 2*	L1	Lys varmgul	0507-Y40R	Linoljemaling	Nåværende malinglag.
Lag 1G		Gråhvit		Linoljemaling	Grunning
Tre		Lyst			Opprinnelig overflate

Fargelagsavdekking, Prøve D. Høyre del, med spor etter en omramming?

Avdekket Lag Nr	Periode Nr	Farge	NCS S Kode	Materialer	Merknader
Lag 2*	L2	Lys gulgrønn	1015-G80Y	Linoljemaling	Nåværende malinglag.
Lag 1*	L1	Grå	4005-R50B/5005-R50B	Linoljemaling	Opprinnelig malinglag
Tre		Lyst			Opprinnelig overflate

Prøve E.

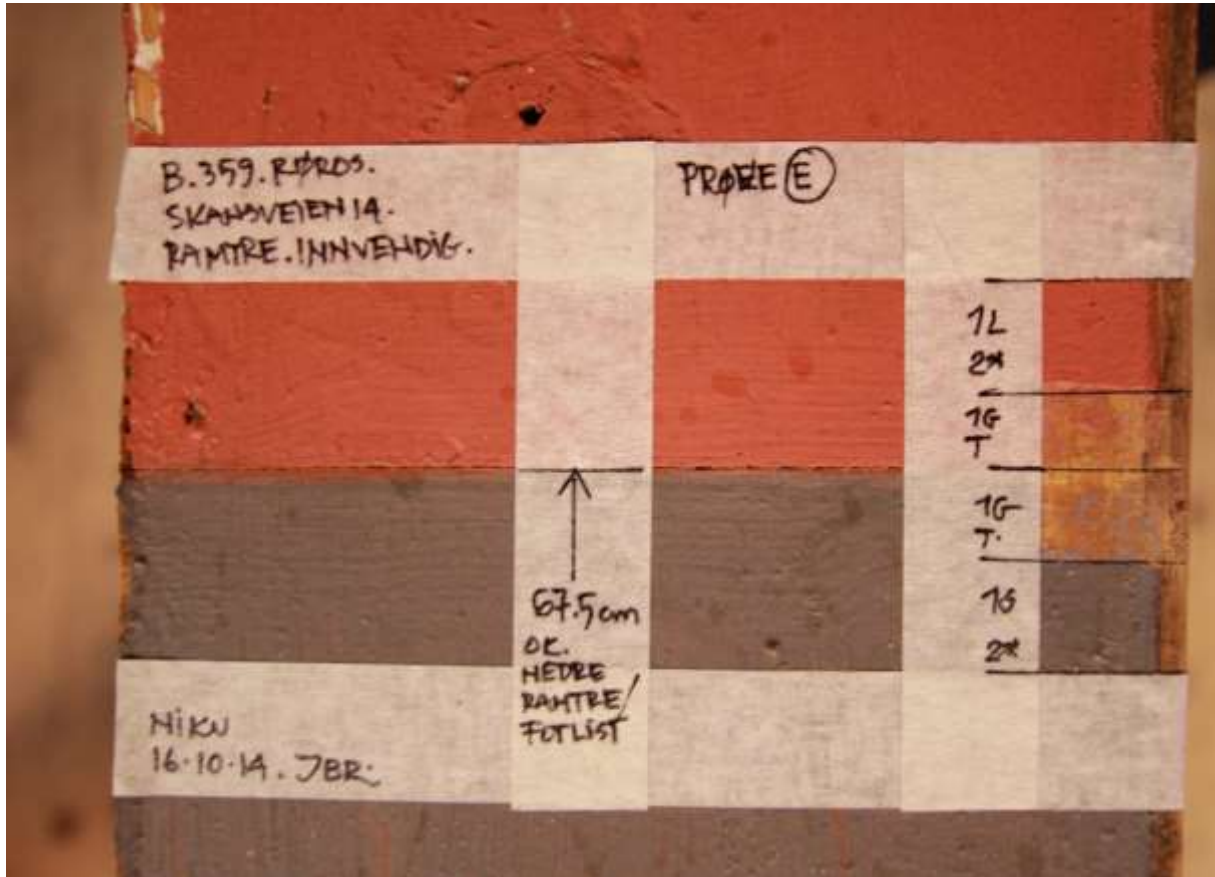

Fig. 5. Røros. Skansveien 14. Panel, prøve E. Prøven var ikke overmalt. Foto: J. Brønne 2014.

Fargelagsavdekking, Prøve E. Øvre del, veggen.

Avdekket Lag Nr	Periode Nr	Farge	NCS S Kode	Materialer	Merknader
Lag 2*	L1	Blekrød	Rødere enn 3040-Y80R	Linoljemaling	Opprinnelig og nåværende malinglag.
Lag 1G		Gul oker			Grunning
Tre		Lyst			

Fargelagsavdekking, Prøve E. Nedre del, brystning.

Avdekket Lag Nr	Periode Nr	Farge	NCS S Kode	Materialer	Merknader
Lag 2*	L1	Grå	4005-R50B/5005-R50B	Linoljemaling	Opprinnelig og nåværende malinglag.
Lag 1G		Gul oker			Grunning
Tre		Lyst			

4 Tiltak

Følgende spørsmål ble oversendt på e-post fra eieren den 14.11.2014

Om fargene på panelet:

- Er det linoljemaling?
- Kan linoljemaling benyttes i dag? Er det spesielle forholdsregler man bør ta for å male innendørs med linoljemaling?
- Hvordan finner vi de fargene som er benyttet (den blågrå og den rosarøde)? Har de noen fargekode? Hvem forhandler slike farger? Er malingen lasert?

Om de øvrige fargene i rommet:

Vi får en kjøkkeninnredning fra Os Trekultur. Utformingen ligner den på vedlagte bilde, men med stolper bare i ytterkantene av benker og skap. Himlingen ligner den på bildet, dvs. synlige bjelker, men med rupanel mellom bjelkene.

Spørsmålet er: Kunne du foreslå malingtype og farger for kjøkkeninnredningen, bjelkene og himlingen?

4.1 Svar på spørsmålene

De fleste svarene finnes over i tabellene.

1. Alt panelet var malt med linoljemaling.
2. Linoljemaling kan benyttes innvendig.
3. Ingen spesielle forholdsregler må tas, men det er tilrådelig å tilsette enten standolje², eller 5-7 % Benarolje for å forsterke linoljemalingen når linoljemaling skal brukes på kjøkken. Malingen vil da tåle slitasje og vask bedre. Hvis man velger Ottossons linoljemaling³, som er en meget god maling, kan den tilsettes 5-15% av Ottossons Linoljelack i siste strøk. Malingen får da høyere glans og blir mer slitesterk.

² Se www.moloas.com/

³ Forhandles blant annet av Molo.

4. Fargekodene står i tabellene og i forslagene til tiltak
5. Linoljemaling forhandles blant annet på Røros, men ellers blant annet hos Molo i Oslo.
6. Malingen var ikke lasert. (Maling ble på 1800- tallet aldri lasert på vegger og innredning hvis ikke veggene ble malt som enkle ådringer.)

4.2 NIKU vil foreslå følgende tiltak.

Tak, taklister og takbjelker:

Males ensfarget hvit. Glans 35-40.

Brystning:

Det males en brystning i rommet, som har samme høyde som overkant av benkeplaten. Brystningen males grå. NCS S 4005-R50B. Glans 35 - 40. Denne males på alle delene av rommet hvor det ikke er kjøkkeninnredning.

Vegger:

Over brystningen males veggene blek rød. NCS S 3040-Y80R. Glans 35-40.

Benkeskap og nedre del av innredningen:

NIKU vil foreslå at den nedre delen av innredningen, opp til benkeplatene males grå NCS S 4005-R50B. Glans 35 - 40. som brystningen.

Overskap:

Alle overskapene males blek rød NCS S 3040-Y80R. Glans 35-40, som veggene.

Det vanlige i hele landet på 1800-tallet var at all kjøkkeninnredning var ensfarget, uten staffering. Ettersom den nye innredningen utvilsomt er mye finere enn den kjøkkeninnredningen som opprinnelig var i huset⁴, er det likevel mulig å staffere forsiktig.

Frisen kan stafferes slik som på bildet, men undertegnede ville ha beholdt elementene ensfarget. Hvis frisene stafferes, kan det brukes samme farge på benkene og skapinnredningen. Gul oker NCS S 1030-Y30R. Glans 35-40.

Undertegnede vil anbefale å benytte linoljemaling til alt malerarbeidet i kjøkkenet og på alle flater av tre i huset for øvrig. Best resultat vil trolig oppnås ved bruk av Ottossons linoljemaling med tilsetning av Linoljelack i siste strøk.

Hvis det velges å male kjøkkenet med linoljemaling, er det svært viktig at malerarbeidet utføres av malere som kan dokumentere solid erfaring med bruk av linoljemaling.

Ettersom hele innredningen er ny, kan det benyttes en ren alkydoljebasert maling på denne delen av det nye kjøkkenet. Flügger har en alkydoljemaling som er godt egnet til formålet. Vær klar over at hvis det velges en alkydoljebasert maling på den nye innredningen, vil det bli en glansforskjell mellom vegger og den nye innredningen.

Alt malerarbeid skal utføres med pensel.

5 Kilder:

5.1 Litteratur.

- 1952. Norges Bebyggelse, Herredsbind Sør- Trøndelag. Østre del. Bind 1. s.631.

⁴ 1800- talls kjøkkeninnredninger på Røros var svært ofte meget enkle.

Norsk institutt for kulturminneforskning er et uavhengig forsknings- og kompetansemiljø med kunnskap om norske og internasjonale kulturminner.

Instituttet driver forskning og oppdragsvirksomhet for offentlig forvaltning og private aktører på felter som by- og landskapsplanlegging, arkeologi, konservering og bygningsvern.

Våre ansatte er konservatorer, arkeologer, arkitekter, ingeniører, geografer, etnologer, samfunnsvitere, kunsthistorikere, forskere og rådgivere med spesiell kompetanse på kulturarv og kulturminner.

www.niku.no

NIKU Oppdragsrapport 192/2014

NIKU hovedkontor

Storgata 2
Postboks 736 Sentrum
0105 OSLO
Telefon: 23 35 50 00

NIKU Tønsberg

Farmannsveien 30
3111 TØNSBERG
Telefon: 934 66 230

NIKU Bergen

Dreggsallmenningen 3
Postboks 4112 Sandviken
5835 BERGEN
Telefon: 922 89 252

NIKU Trondheim

Kjøpmannsgata 25
7013 TRONDHEIM
Telefon: 922 66 779 /
405 50 126

NIKU Tromsø

Framsenteret
Hjalmar Johansens gt.
14
9296 TROMSØ
Telefon: 77 75 04 00